

drift for transition

Samenwerken aan de maatschappelijke opgave
vanuit het Arbeidsmarktprogramma van de RotterdamseZorg

Transities & transitiemanagement in zorg en welzijn

Roel van Raak
vanraak@drift.eur.nl

Rotterdam
14 Mei 2024

Erasmus

Wij zijn DRIFT: the Dutch Research Institute for Transitions

We werken aan **know-how** en **how-to** voor transities. Dat doen we door middel van **onderzoek, onderwijs, advies & activisme!**

We werken vanuit expertise in transities en vormen een brug tussen:

- Wetenschappelijke disciplines
- Wetenschap en praktijk
- Sectoren en beleidsdomeinen

Een presentatie van de DRIFT Transition Academy met het X-curve model (Loorbach et al. 2017; Hebinck et al. 2022)

Deze sessie: uitzoomen en inzicht / principes

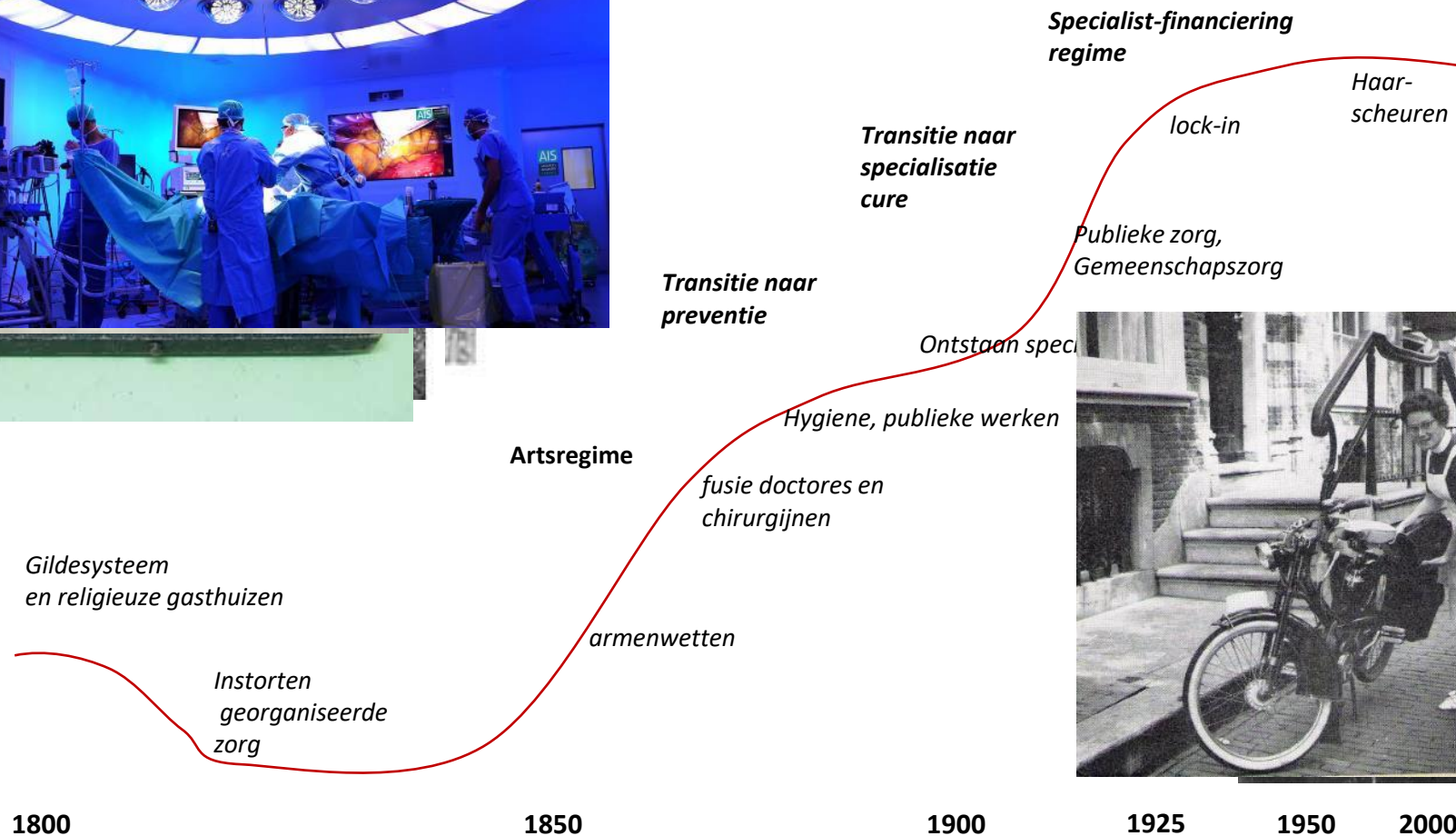
- Proloog: vorige zorgtransitie
- Introductie transitie begrip (X-curve)
- Paar reflecties op jullie opgave in zorg en welzijn
- Principes van transitie sturen
- Leiderschap in transitie

Theorie soms op de achtergrond, indien interesse
mail me (vanraak@drift.eur.nl)

De vorige zorgtransitie(s) 1875-1960

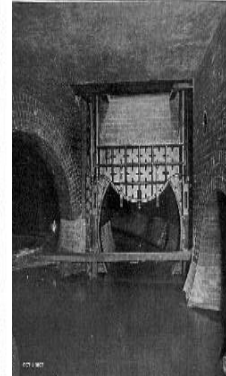
1875:

Kloof tussen praktiseren en theoretiseren
(chirurgijn en doctores)
Hygienische wantoestanden, Cholera altijd
op de loer
Ziekenhuis eerder sterfhuis

➔ *Van 35 jaar naar 65 jaar in 50 jaar*

1925:

Bloeiende kruisverenigingen
Preventie: riolering, voedselveil., gedrag,
wonen, arbeid, etc.
Vroeg moderne ziekenhuizen met
specialisten
Ziekenfondsen en verzekerde zorg
Moderne arts die kon denken & doen

(Hoopvolle) lessen uit vorige zorgtransitie

Geneeskundige innovatie was belangrijk, maar sociale en maatschappelijke transformatie vaak onderbelicht:

- (Kleine groepen) mensen maken op cruciale momenten wel degelijk het verschil >> [bijv. rol radicale artsen 'hygienisten'](#) en vernieuwing begint vanuit kleine initiatieven ([opzetten kruisverenigingen](#))
- In eerdere zorgtransities werd de 'winnende' benadering ([specialistische zorg](#)) pas laat duidelijk, kies niet te vroeg voor 1 aanpak.
  - En de winnende aanpak lijkt in het begin volslagen onhaalbaar
- Over grenzen heen werken: nieuwe coalities >> [preventie-coalitie van artsen, ingenieurs, politici, maatschappelijke organisaties](#)
- Traditioneel leiderschap was vaak heroïsch achteraf, maar in de praktijk vaak meer de boel bij elkaar houden en chaos (=faciliterend leiderschap?) >> [bijv. rol \(K\)NMG](#)
- Er is een historisch verhaal over opbouw, maar ook over afbraak >>

**Einde verbod op organisatie
werknemers/werkgevers**

**Romantische & religieuze
interpretatie ziekte**

Academici observeren alleen

**Taboe op werkende vrouwen
van betere komaf**

*Transitie naar
preventie*

*Transitie naar
specialisatie
cure*

*Specialist-financiering
regime*

*Haar-
scheuren*

lock-in

*Publieke zorg,
Gemeenschapszorg*

Ontstaan specialist

Nachtwakerstaat

Hygiene, publieke werken

Artsregime

*fusie doctores en
chirurgijnen*

**Ontkoppelen 1:1 relatie
Patiënt-dokter**

**Liberaal opvatting geen
dwang in verzekering**

*Gildesysteem
en religieuze gasthuizen*

*Instorten
georganiseerde
zorg*

armenwetten

1800

1850

1900

1925

1950

2000

X-curve

Transities begrijpen

Autoloze koets....

NYC 1900

NYC 1920

Kerngedachte transitities

Normaal optimaliseren we deze maatschappelijke systemen

Elke paar generaties veranderen maatschappelijke systemen ingrijpend

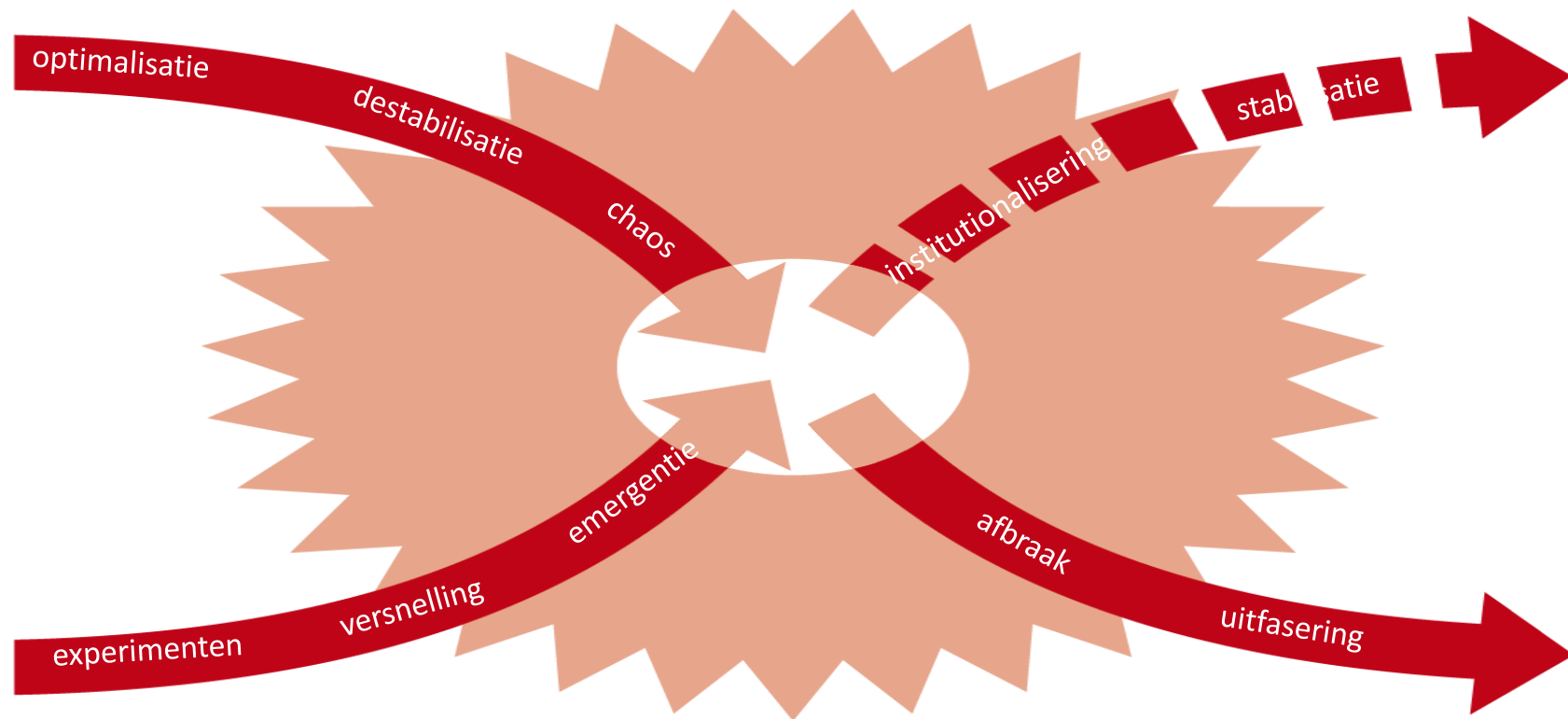
Niet te controleren, wel te beïnvloeden

Iets wat gebeurt, maar iets wat we willen (bijsturen/versnellen) om grote problemen op te lossen

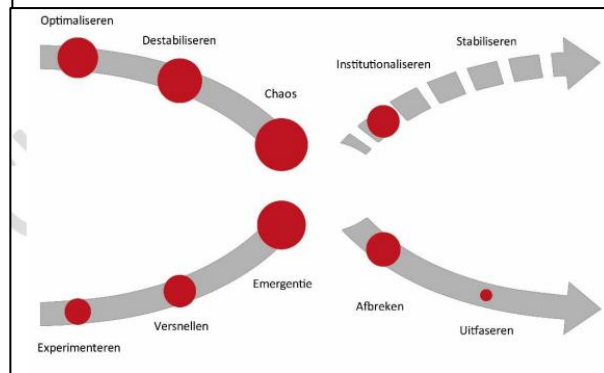
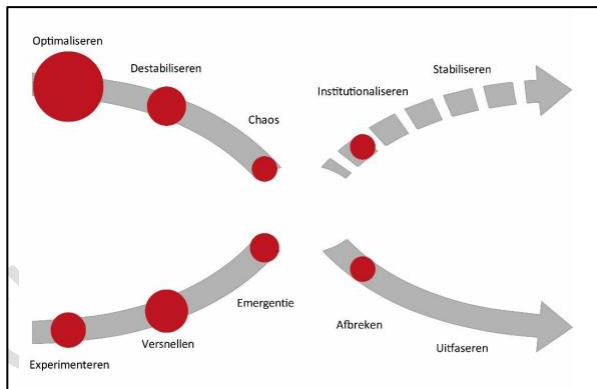
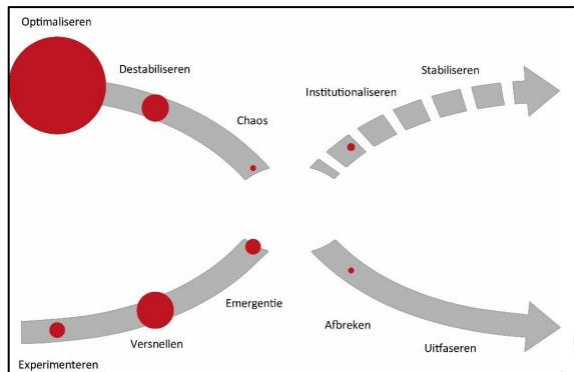

**transities gaan om opbouw van het
nieuwe, maar ook afbraak van het oude
(X-curve)**

Inzicht 2B: Transitie verlopen grillig en met verschillende snelheden

---

Afbouw/afbraak is moeilijk en pijnlijk op verschillende niveaus

1. Gevolgen voor kapitaal / asset management
2. Publieke investeren in afbraak
3. Én optimaliseren én afbreken
4. Ontkokeren (en soms ook 'herkokeren')
5. Neiging terug in oude groef te schieten, bewust of onbewust
6. Perceptie van 'ontwaarding' van bestaande competenties/ervaring
7. Omgaan met onzekerheden (oude loslaten voordat nieuwe helemaal duidelijk is)
8. Loslaten van onderliggende waarden / rituele betekenis

Frido Kraanen: 'Ik zie transitiepijn en angst voor de toekomst'

“Veranderingen doen altijd een beetje pijn”, zegt bestuurder Frido Kraanen van vvt-organisatie Omring. “De transities van IZA en WOZO betekenen een fundamentele verandering van werkwijze,

“It is not going to go away
& what is in it for you”

#1: Activistische afbouwers als kanaries in de kolenmijn

Voer voor verandering

Kunnen wij het als maatschappij eens worden over wat moet stoppen of minder moet? En als dat Over deze vragen gaat dit nieuwe seizoen. In de eerste aflevering, praten we met Alfred Blokhuis

Oct 2023 · 31 min 48 sec

#2: Twee keer afbouw van de lange adem

Voer voor verandering

Kunnen wij het als maatschappij eens worden over wat moet stoppen of minder moet? En als dat Over deze vragen gaat dit nieuwe seizoen. In de tweede aflevering praten we met twee burgeme

Nov 2023 · 42 min 39 sec

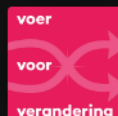
#3: Van veeteelt naar vezelteelt – afbouw voor doorontwikkeling

Voer voor verandering

Kunnen wij het als maatschappij eens worden over wat moet stoppen of minder moet? En als dat Over deze vragen gaat dit nieuwe seizoen. In de derde aflevering duiken we de landbouwtransitie

Nov 2023 · 34 min 49 sec

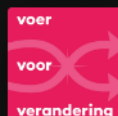
#4: Waar afbouw niet omheen kan – rouw en rendement

Voer voor verandering

Kunnen wij het als maatschappij eens worden over wat moet stoppen of minder moet? En als dat Over deze vragen gaat dit nieuwe seizoen. In de vier aflevering behandelen we twee belangrijke h

Nov 2023 · 32 min 26 sec

#5: Live vanuit Theater Walhalla met Marije van den Berg en Derk Loorbach

Voer voor verandering

Kunnen wij het als maatschappij eens worden over wat moet stoppen of minder moet? En als dat Over deze vragen gaat dit nieuwe seizoen. Je hoort het goed, de laatste van dit seizoen is een live

---

Welke 'transitie-pijn' is voor jouw organisatie grootste uitdaging?

1. Asset management
2. Publieke investeren in afbraak
3. Én optimaliseren én afbreken
4. Ontkokeren (en 'herkokeren')
5. Terug in oude groef schieten
6. 'Ontwaarding' van bestaande ervaring
7. Omgaan met onzekerheden
8. Loslaten waarden/rituelen

Enkele reflecties op zorg

Reflectie (1)

Zorgtransitie lijkt volgende fase in te gaan:

- Niet unanieme, maar wel brede politieke en maatschappelijke erkenning onhoudbaarheid huidige systeem (of 'terug naar vroeger')
- Nieuw 'verhaal' : van financiële last naar arbeidstekort, slaat veel breder aan
- Vermaatschappelijking zorg i.p.v. nadruk op medische autoriteit is al lang geleden begonnen.
- 'Passende' zorg heeft een langere traditie in Nederland

Reflectie (2)

Maar ook hardnekkige reflexen/valkuilen:

- (Alleen) optimalisatiereflex:
Contrast tussen potentie oplossingen en wat nodig is
  - Gesprek verschuift naar arbeid, maar vaak ook nog kostenbeheersingsreflex en nadruk *professionele* arbeid
  - (Alleen) kiezen voor maximale effectiviteit binnen paar jaar
long term is one term
  - Taboes op raken aan zorgkwaliteit en –kwantiteit voor patient (en mantelzorger) (“passend” eufemisme)
- Chaos gaat toenemen, maar daarmee ook momentum

Sturinsprincipes

Principes voor transitie-sturing

(Tot nu toe) universeel

Start een schaduwspoor voor
verre toekomst

Grote visie, kleine stappen

Hou opties open

Liever klein & radicaal, dan groot & verwaterd

Verbind koplopers (juist ook tussen kokers/domeinen!)

- *entrepreneurs, vernieuwers,
dwarsdenkers en friskijkers*

Adaptatie, maar daarmee ook zelfreflectie cruciaal

(dragen we nog zinnig bij, of zijn we onderdeel problem geworden)

*Zijn door ons en
anderen uitgewerkte
in veel specifieke
instrumenten (altijd
aanpassen in
praktijk)*

drift for transition

Start vanuit een schaduw- spoor

*(of faciliteer/
gedoog schaduwsporen)*

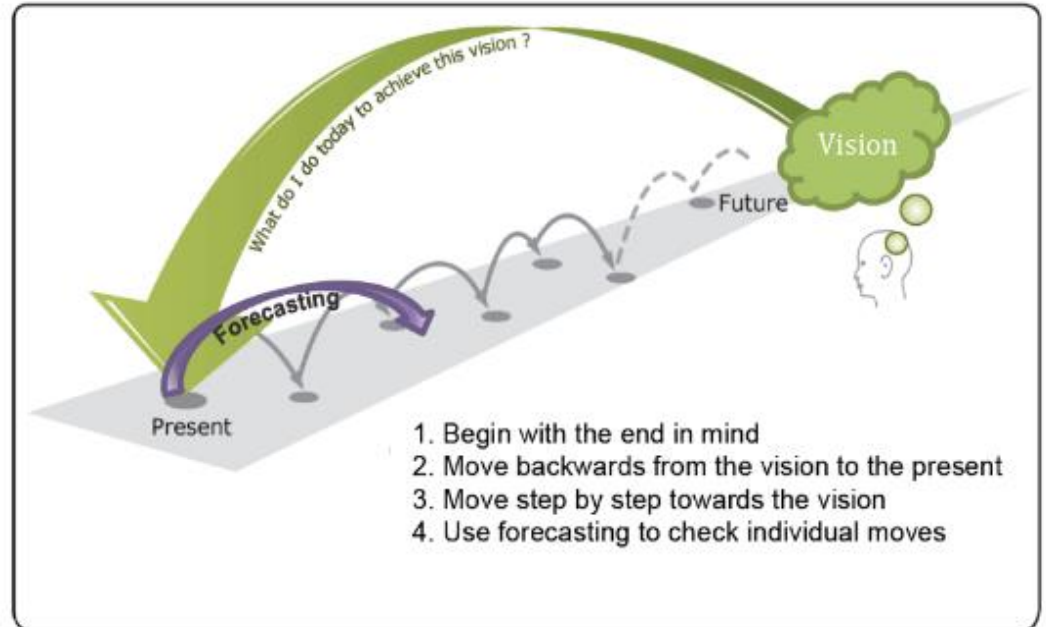

Balans vinden tussen radicaliteit en brede verbetering

Grote fundamentele visie, kleine, pragmatische stappen

Hou opties open

Vb: zonne-energie

Liever klein en radicaal, dan groot en verwaterd

Verbind (en ondersteun) koplopers

**Aanpassen, maar daarmee
ook zelfreflectie cruciaal**

Reflexieve monitoring in actie

Handvatten voor de monitoring van systeeminnovatieprojecten

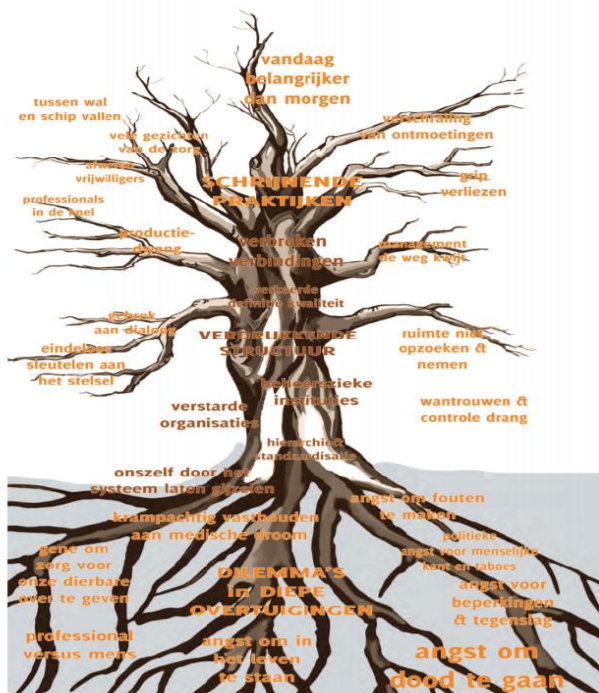

[REDACTED]

En vaak bij alle
betrokkenen in
systeem
(ook 'leef-
wereld')

Zes dimensies van (transitie)empowerment)

- **Autonomie** - *Ik kan bepalen wat ik doe*
- **Competentie** - *Ik ben goed in wat ik doe*
- **Verbondenheid** - *Ik ben verbonden aan anderen (of saamhorigheid)*
- **Impact** - *Ik kan een verschil maken*
- **Betekenis** - *Ik geloof in wat ik doe*
- **Veerkracht** - *Ik kan opkrabbelen en weer terugkomen*

... of (gedeeltelijke) disempowerment

- **Autonomie** - Ik kan **niet** bepalen wat ik doe
- **Competentie** - Ik ben **niet** goed in wat ik doe
- **Verbondenheid** - Ik ben **niet** verbonden aan anderen
- **Impact** - Ik kan **niet** een verschil maken
- **Betekenis** - Ik geloof **niet** in wat ik doe
- **Veerkracht** - Ik kan **niet** opkrabbelen en weer terugkomen